

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Снежина Величкова Врангова-Петкова,
НМА „Проф. Панчо Владигеров“, катедра „Теория на музиката“
относно конкурс за заемане на академичната длъжност
професор по камерно пеене
в направление 8.3. Музикално и танцово изкуство,
обявен в „Държавен вестник“, брой 82 от 14.10.2022 г.

Конкурсът за заемане на академичната длъжност *професор по камерно пеене* в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство е обявен за нуждите на катедра „Класическо пеене“ при Вокален факултет на НМА „Проф. Панчо Владигеров“ на основание чл. 3, ал. 1 от ЗРАСРБ. За двете позиции – обект на конкурса – се явяват двама кандидата – доц. д-р Елена Каралийска-Тръпкова и доц. д-р Ермила Швайцер. Всички етапи на процедурата са преминали коректно при спазване на условията и реда на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му в сила от 06.07.2018 г. и Правилника на НМА „Проф. Панчо Владигеров“ за прилагане на ЗРАСРБ, актуализиран на заседание на АС на НМА на 29. 09. 2022 г. Настоящото становище се отнася до художествено-творческата и научна продукция, представени в наукометричната справка на доц. д-р Елена Каралийска-Тръпкова. От представената за участие в конкурса документация е видно, че кандидатурата отговаря на държавните изисквания за заемане на длъжността по групи показатели, както следва: А – 50 т.; В – 100 т.; Г – 250 т. (при необходими 150); Д – 110 т. (при необходими 80); Е – 225 т. (при необходими 120).

1. Данни за кандидата. Елена Каралийска-Тръпкова е изявен пианист и доказал се педагог в областта на камерното пеене с ярки концертни изяви в страната и чужбина и резултати от академичната си дейност, проектирани в множеството отличия на студенти от класа ѝ, получени от национални и международни конкурси. Това, което придава особена характерност на творческия ѝ профил е начинът, по който в своята дейност тя съчетава практическата си работа като пианист и педагог с изследователската и популяризаторската дейност, осмисляйки многостранно същността на професионалната си и в частност на академичната си реализация. Предпоставките за този синтез могат да бъдат изведени от творческата ѝ биография, в която определящи моменти са дипломирането ѝ в ИФ в класа по *пиано* на проф. Лиляна Антова (1990 г.), специализацията по *клавирен съпровод* при проф. Лили Попова (1989 г); работата ѝ с

изтъкнатите полските вокални педагози проф. Мария Фолтин и проф. Домбровски (1991 – 1993), проф. Рудолф Кнол; дългогодишните ѝ творчески отношения като акомпанятор с големите имена на българското и световно оперно изкуство Гена Димитрова, Никола Гюзелев, Калуди Калудов. Академичната ѝ кариера преминава през спечелването на конкурси за: 1) щатен акомпанятор към ВФ на НМА „Проф. Панчо Владигеров“¹ (1990 г.); 2) главен асистент и преподавател по „камерно пеене“ (2007); 3) доцент по камерно пеене с хабилитационен труд на тема „Интерпретационни и стилистични анализи на песните на Мечислав Карлович“ (2017). Етапен момент в творческата ѝ биография е защитата на докторска степен с дисертационния труд „Музикално-поетична образност, стилистични и интерпретационни особености в песенното творчество на Станислав Монюшко“ (2015), чийто профил, свързан с изследването на полската музикална култура, в годините се запазва и разширява – както в музикалнонаучен, така и интерпретаторски и педагогически план, – насочвайки се към персоналии с ярки постижения в областта на камерновокалната музика.

2. Художествено-творчески и научни изяви и приноси на дейността

2.1 Художествено-творчески изяви и приноси. За участието си в настоящия конкурс Елена Каралийска-Тръпкова представя разнообразна продукция, която най-общо може да бъде систематизирана в четири направления: художествено-творческа (изпълнителска), педагогическа, научно-изследователска, проектна и популяризаторска.

Относно първото, от изрядно подготвената документация е видна впечатляваща по мащабите си дейност, която е тематично профилирана. Централно място в нея заемат *камерните концерти с произведения от полски композитори*, следващи насоките на известния дългогодишен и посветен професионален интерес на Елена Каралийска. Друга група обособяват приносните участия на кандидата в *престижни музикални фестивали* като „Софийски музикални седмици“ и „Мартенски музикални дни“ в Русе, както и в „Майски музикални дни“, Кюстендил и „Via Pontica“, Балчик. Изнесените в чужбина камерновокални концерти образуват трета, респектираща с официозния си,

¹ Работата (17 години между 1990 и 2007) на Елена Каралийска като акомпанятор във вокалните класове на проф. Иван Вулпе, проф. Руско Русков, проф. Лилия Стефанова, проф. Мила Дюлгерова, проф. Нико Исаков, проф. Христо Игнатов, проф. Елица Нешевска, доц. Лиляна Жабленска, доц. Констанца Вачкова е от изключително значение за нейното професионално израстване и натрупването на опит относно спецификата на работата с певци и изграждането на интерпретацията като двуединство между вокално и инструментално качество. Също така то представлява и важен етап в навлизането ѝ в спецификата на методическите и вокалнопедагогическите принципи на българската академична певческа традиция.

представителен характер и богатата в стилистично и жанрово отношение програма, група, а в отделен раздел в списъка с художествено-творческата дейност на кандидата са обединени концерти със специално посвещение по случай годишнини и чествания на значими обществени събития и личности. От тази мащабна дейност, показваща активното участие на Елена Каралийска в концертния живот в България както със студентите от класа ѝ по камерно пеене и със студенти от вокалните и инструменталните класове в НМА, така и с утвърдени изпълнители като Габриела Георгиева, Елица Нешевска, Марчо Апостолов, Марчин Брониковски, кандидатът откроява три свои значими творчески изяви, които се отличават с оригинален и безспорен принос: *Камерен концерт под надслов „25 години по-късно“* с участието на полския баритон Марчин Брониковски и сопраното Елица Нешевска, проведен в рамките на 48-ия международен музикален фестивал *Софийски музикални седмици* (26 май 2017 г., Полски културен институт); *Концерт с арии и песни от Станислав Монюшко и Карол Шимановски* с участието на Габриела Георгиева, Марчо Апостолов, Боян Савов, Никол Раданова (5 ноември 2018 г., Полски културен институт); *Камерен концерт-честване на 70-годишнината на Българския културен институт в Полша* (27 октомври, 2022, Зала на Кралски театър в музея *Лаженки крулевские*, Варшава) с участието на Марчин Брониковски и естонската виолистка Майрит Мит-Брониковска.

Познаването в дълбочина на полския камерновокален репертоар от XIX-XX век и ярките качества на Елена Каралийска като партниращ пианист, създаващ динамично единство с певица и подчиняващ художественото разгръщане на клавирната партия на цялостната вокално-инструментална драматургия на музикалната форма, създават фундамент, който, независимо от различните програми, се запазва неизменен и импулсира развитие и откриване на нови хоризонти както у младите изпълнители, в които тя изгражда основи на разбирането за стил и ансамбъл, така и в утвърдени певци, които търсят творческо предизвикателство. Като безспорен принос на предложените изяви се открояват и редица *първи изпълнения за България* на песни от Карлович, Монюшко, Шимановски² и словашкия композитор Микулаш Шнайдер-Трнавски.

² Само във връзка с реализацията на проекта „Шимановски“ това са неговите песни **Оп. 2** – **цикъл от шест песни** по стихове на Тетмайер (Марчо Апостолов); **Оп. 5** - *Ето ме и плача!* по стихове на Ян Каспрович, изпълнена от камерното дуо Моника Зашева-Николай Желязков; **Оп. 13** – *Зулейка*, по стихове на Фридрих Боденщет, изпълнена от Мария Чавдарова; **Оп. 20** - *На черната луна*, по стихове на Тадеуш Мичински,

При аналитичния обзор на репертоарните акценти в предложените програми прави впечатление, че всъщност в тях освен релефната линия на полската художествена песен, която се откроява на фона на добре познатите от Елена Каралийска класически образци на песенния жанр от световната музикална литература, изпъква още една – линията на българската музика, неизменно присъстваща както в камерните концерти, изнесени в страната, така и в тези, реализирани в чужбина. Чрез тази линия именно и чрез включването в концертните изяви на изпълнители от различни поколения се осъществява своеобразна творческа приемственост, обективно оценена от Каралийска като „една от най-важните задачи на изпълнителя и педагога“ и осъзната от нея като *ръководно за изпълнителската и преподавателската ѝ дейност кредо, формирано от споделения опит на нейните преподаватели.*

2.2. Научно-изследователска дейност. Елена Каралийска участва в настоящия конкурс и с две *монографични изследвания*, които не са представени като основен хабилитационен труд – **Каралийска-Тръпкова, Елена.** Карол Шимановски. Музикално-поетична образност, стилистични и интерпретационни особености в песенното му творчество. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2022. 409 с. ISBN 978-619-7566-10-9; и публикуваната на базата на дисертационния ѝ труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ книга **Каралийска-Тръпкова, Елена.** Станислав Монюшко. Музикално-поетична образност, стилистични и интерпретационни особености в песенното му творчество. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2019. 227 с. ISBN 978-954-92438-8-8; Освен това, тя представя и три статии³ и две рецензии за концертни събития⁴, публикувани на страниците на специализирани музикални издания. Като научен редактор на монографичните текстове, познаващ изложението в детайли, в случая си позволявам да

изпълнена от доц. д-р Габриела Георгиева; **Оп. 32** - *На разсъмване*, по стихове на Дмитрий Давидов, изпълнена от Красена Велкова; **Оп. 42** - *Аллах, Акбар!* по стихове на Ярослав Ивашкевич, изпълнена от проф. д-р Елица Нешевска; **Оп. 46** – *Свети Франциск*, по стихове на Юлиан Тувим, изпълнена от Ли Дзяхуей; **Оп. 58** – *Внимавай Мамо*, по народен текст, изпълнена от Радостина Павлова.

³ **Каралийска-Тръпкова, Елена.** Вокалната балада в творчеството на Станислав Монюшко – жанрови основи и аспекти на интерпретацията. – В: *Алманах на НМА „Проф. Панчо Владигеров“*, книга 10 (2018). София: Хайни, с. 224 – 240; **Каралийска-Тръпкова, Елена.** Станислав Монюшко-майстор на полската вокална композиторска школа. <http://galerianadumite.bg>, **Каралийска-Тръпкова, Елена.** Станислав Монюшко и българската музикално-изпълнителска традиция. <http://galerianadumite.bg>,

⁴ **Каралийска, Елена.** *Удоволствието от камерното музициране.* – В: *Музикални хоризонти*, 2019, №7, с. 4-5; **Каралийска, Елена.** *Авторски концерт на проф. Георги Костов, посветен на неговата 80-годишнина.* – В: *Музикална критика.* специализирано електронно издание за рецензиране на музикални събития на НМА. ISSN 2682-9932;

подходя обобщено, изтъквайки конкретни приноси постижения в тях, с акцент върху новоиздадената през 2022 година книга за Карол Шимановски⁵. Тя е продължение на търсенията на Елена Каралийска в областта на полската камерновокална музика от началото на XX век и периода между двете световни войни, което, в ансамбъл с другите две книги – за Карлович и Монюшко – формира своеобразен триптих и обособено поле в българската музикална историография и теория на интерпретацията, уплътняващо знанието за полската музикална култура и нейните значими фигури. Естествено, в центъра на изследването застава творческата фигура на Шимановски като личност, като исторически и естетически контекст на формирането на мисленето му, художествени влияния, при което специално място е отредено на течението „Млада Полша“. Централен обект на аналитичната част (**Глава трета. Камерновокално творчество**) са песенните цикли на Шимановски, които са представени в стилистичен и интерпретационен аспект и широко контекстуализирани чрез естетическите и поетичните интереси на композитора и неговите инспирации с различен генезис. Естествена отправна точка за това е *изпълнителският и педагогическият* опит на Елена Каралийска, но той е поставен в светлината на редица исторически, теоретични изследвания и епистоларни документи, даващи важна информация за личността и творческите стимули на композитора, често от негово първо лице. Този документален пласт свидетелства за една изключителна ерудиция, посветеност на изкуството и красотата, но и за брилянтно чувство за хумор, изявено и като самоирония, и като сарказъм спрямо проявите на пошлост и ограниченост. Без да се поддава на изкушението за евтина сензация, в биографичната част (**Глава първа. Семейна среда. Житейски път**) авторката разкрива и някои провокативни факти относно личния живот на Шимановски, представяйки ги в контекста на възгледите на младополския *мистичен кръг* за връзка между изкуството, еротизма и сексуалността. Сглобявайки личностния и творчески портрет на композитора, Елена Каралийска изважда на повърхността една изключителна чувствителност и способност за художествен резонанс спрямо катастрофичността на заобикалящия го свят, оправдание за чието съществуване Шимановски вижда единствено в провъзгласените от него за **религия на**

⁵ Поради това, че монографията за Станислав Монюшко, която се появи въз основа на дисертационния труд на Елена Каралийска, е детайлно анализирана и оценявана още на предходен етап, тук ще изтъкна само радостния и приносен от гледна точка на историография, стилознание, основи на интерпретацията факт на издаването ѝ в книга, който вписа българската музикално-академичната мисъл в „Годината на Монюшко“, отбелязана в световен мащаб по повод 200 –годишнината от рождението на композитора.

XX век *изкуство и художествено творчество*. Шимановски се превръща в символ на „съвременен композитор“ за полските творци в междувоенния период на XX в, но надарен с ярък белетристичен и поетичен талант, той е автор и на редица статии, критически отзиви и оригинални поетични и прозаични творби, чийто списък е даден от Елена Каралийска като приложение в края на книгата (с. 400). В монографията е предложен изключително ценен класически подход към интерпретацията на камерно-вокалната музика на Шимановски (**Глава трета. Камерновокално творчество – с. 213 – 360**) чрез позоваването на насоки от *най-автентичния възможен източник* – книгата на първия изпълнител на голяма част от вокалните произведения на композитора – неговата сестра Станислава Корвин-Шимановска, – съчетани с индивидуалната оптика, породена от изпълнителския и педагогически опит на автора. Именно във връзка с постигането на *автентична в стилово отношение интерпретация* и вникване в звуковата картина на езика, като приложение към текста (с. 375) са поместени и авторски транскрипции и превод на български език на 34 от най-популярните камерновокални произведения на Шимановски.

Тази книга и цялостният породил я творчески, интерпретационен, педагогически контекст – работата със студенти и преподаватели на Академията, разширяването не само на репертоар, но и на светогледни нагласи, популяризацията на стилово еталонни образци на камерновокалната музика на XX век, осъществяването на връзка между културно-историческото и аналитично осмисляне на музикалните процеси и изпълнителството – представляват изключително ценен принос в съвременното динамично развитие на дисциплината камерно пеене, на която Елена Каралийска отдава професионалната си енергия. Те са и част от общите тенденции, видни в творческата дейност и на други преподаватели, разширяващи класическите основи на камерното музициране с отваряне към стилове и творчески форми.

3. Педагогическата дейност на Елена Каралийска започва през 2007 година със спечелването от нея на конкурс за главен асистент по „камерно пеене“. В даденото отношение е естествено успехите ѝ да се измерват с отношението, наградите, професионалната реализация на студентите, които ще си позволя да коментирам въз основа на предложената справка и въз основа на собствените си наблюдения. В първия аспект предоставената информация за 11 награди на изявени студенти от класа на Елена

Каралийска по камерно пеене от национални форуми в периода от 2018 до 2022 година е достатъчно изразителна. Тя обаче не е в състояние да обхване живия ток на отношението и грижата за израстването, придобиването на опит и професионалната реализация на студентите, на които съм пряк свидетел като част от редица представителни концертни и популяризаторски изяви. Въз основа на тях мога да изкажа убеденост, че изведените от Елена Каралийска основи и приноси на педагогическата ѝ работа – като психология, индивидуален подход и начин на взаимодействие, търсене на възможности за разнообразни в жанрово и стилово отношение концертни изяви – са напълно обективни и представляват ценен влог в развитието на камерновокалното изкуство в България, продължавайки и давайки нов живот на неговите традиции.

4. Проектна дейност и други изяви. От предложената информация е видно, че в редица случаи изявите на студентите са резултат от включването им в проекти под ръководството на Елена Каралийска – факт, който създава мотивация, целенасочено формира отношение, поставя на изпитание концентрацията на младите артисти и ги подготвя за бъдеща професионална реализация. В това отношение трябва да бъдат открити двата мащабни проекта, посветени на годишнините на Станислав Монюшко и Карол Шимановски, включващи концерти в различни градове на страната с тематични програми, представяния на книги и синтетични форми на взаимодействие между музикалното и други изкуства. Освен проектната си дейност, Каралийска е и част от журитетни състави на конкурси, както и активен медиатор за реализацията на редица междуинституционални контакти и съвместни проекти, свързани с културен обмен и популяризация на националното изкуство извън пределите на страната, както и обратното – с особено ярък израз по отношение на полската култура.

5. Заключение

Въз основа на откритите приноси и цялостната дейност на доц. д-р Елена Каралийска заявявам своята професионална подкрепа към нея и убедено предлагам на почитаемите членове на Научното жури да я изберат за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство.

януари 2023 г.

доц. д-р Снежина Врангова-Петкова